

Kontrollkäik SA-sse Kuressaare Hoolekanne

(1) Õiguskantsleri nõunik viis 28.04.2009 läbi kontrollkäigu SA-sse Kuressaare Hoolekanne (edaspidi: asutus). Sihtasutuse asutaja on Kuressaare linn.

Varjupaigas on 7 voodikohta, millest 2 on naistele ja 5 meestele. Majutus toimub kahes toas vastavalt soolisele jaotusele. Asutuse põhiülesanneteks on olla Kuressaare linna sotsiaalsete erivajadustega isikutele toeks ja abiks toimetulekuraskuste ennetamisel, kõrvaldamisel ja kergendamisel ning aidata kaasa sotsiaalsete erivajadustega isikute sotsiaalse turvalisuse suurendamisele, nende arengule ja ühiskonnas kohanemisele.

Teenuse tarbijate keskmine arv on 3-4 tarbijat ehk 33 inimööd kuus. Mehi ja naisi on teenuse tarbijate hulgas võrdselt, isikute keskmine vanus on 48 aastat. Teenuse tarbijad on eestlased.

Asutuses on 6 ametikohta – juhataja, vanemperenaine, perenaine, 2 korrapidajat ja juhtumikorraldaja.

(2) Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsleri nõunik, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni, kas asutuses on teenuste osutamisel tagatud isikute põhiõigused ja –vabadused.

(3.1) Õiguskantsleri nõuniku ringkäik asutuses ja vastuvõtt teenuse tarbijatele, nende lähedastele ja esindajatele ning asutuse töötajatele

Kontrollkäigu kestel külastas õiguskantsleri nõunik asutuse ruume ning vestles kõigi sotsiaalmajutuse teenuse tarbijatega. Varjupaigateenusel isikuid kontrollkäigu ajal ei viibinud.

Teenuse tarbijad tõid peamise probleemina välja liikumislike erivajadustega isikute raskused sotsiaalmaja kasutamisel.

(3.2) Liikumislike erivajadusega isikute juurdepääs sotsiaalteenustele

Kontrollkäigu raames läbi viidud vestlustest sotsiaalmaja poolt pakutavate sotsiaaleluruumide elanikega selgus, et liikumislike erivajadusega isikutel on sotsiaalmajas ringi liikumine raskendatud. Sotsiaaleluruumid asuvad hoone teisel korrusel, kuhu viib järsk trepp. Ratastooli ning muude abivahenditega sotsiaalmajasse siseneda ning majas ringi liikuda võimalik ei ole. Sama teave nähtus ka Tervisekaitseinspeksiooni Pärnu Tervisekaitsetalituse 21.04.2009 täiskasvanute hoolekandeesutuse inspekteerimise aktis toodust.

Majandus- ja kommunikatsiooniminister on 28.11.2002 andnud määruse nr 14 „Nõuded liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega inimeste liikumisvõimaluste tagamiseks üldkasutatavates ehitistes“. Määruse kohaselt on üldkasutatavaks ehitiseks muuhulgas ka hooldeasutused või sarnaste asutuste oote-, vastuvõtu- ja külastusruumid. Määruses reguleeritakse eraldi liikumisvõimalusi väljaspool siseruume ning liikumisvõimalusi siseruumides sätestades eraldi nõuded näiteks treppidele, ustele, ruumidele, tualettidele jne.

Sotsiaalteenuste osutamisel on oluline tähelepanu pöörata sihtgrupi spetsiifilistele vajadustele. Lubamatu on olukord, kus ligipääs sotsiaalteenusele on piiratud või teenuse kasutamisel kitsendatakse põhjendusteta isiku põhiõigusi vaid teenuse osutamise asukoha nõuetele mittevastavuse tõttu. Sotsiaalteenuse tarbijate sõnul puudub liikumislake erivajadusega isikutel, kes elavad teisel korrusel asuvates sotsiaaleluruumides, mõistlik võimalus majast väljumiseks ning isegi hoone esimese korruse külastamiseks põhjusel, et korrustevaheline trepp ei ole mõeldud liikumislake erivajadustega isikute poolt kasutamiseks.

Märgin, et Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit viib läbi ehitiste ning rajatiste hindamist eesmärgiga selgitada objektide vastavus liikumislake erivajadustega isikute vajadustele.¹ Antud ühingu eksperdid omavad pädevust nõustamiseks ka ehitiste ümberehitamisega seonduvates küsimustes.

Tulenevalt eeltoodust soovitan õiguskantsler SA Kuressaare Hoolekanne juhatajal tagada majandus- ja kommunikatsiooniministri 28.11.2002 määruse nr 14 „Nõuded liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega inimeste liikumisvõimaluste tagamiseks üldkasutatavates ehitistes“ järgimine eesmärgiga võimaldada liikumislake erivajadustega ravil viibivatel isikutel tarbida sotsiaalteenuseid ilma ebavajalike piiranguteta. Oskusteabe saamiseks tuleb vajadusel kaaluda koostöö tegemist Eesti Liikumispuudega Inimeste Liiduga.

(3.3) Teenuse tarbijate õiguste teatavaks tegemine, asutusesiseste ja asutusest väljaulatuvate kaebuste esitamise võimalus

Kontrollkäigu raames läbi viidud vestlusest selgus, et asutuses puudub kaebuste lahendamise kord ning samuti ei ole teenuse tarbijatele teatavaks tehtud võimalusi esitada kaebusi asutuse töö osas väljaspool asuvatele kontrollametkondadele.

Tagamaks isikute kohane õiguste kaitse tuleks kõigile asutuses viibivatele isikutele neile arusaadaval ning taasesitataval viisil teha teatavaks asutuse sisekord ja isikute õigused teenuse tarbimisel või sellega seonduvalt (võimalus täiendavate sotsiaal- või muude teenuste saamiseks jne). Teenusel viibival isikul peaks olema asutuses viibides võimalik mistahes ajal eelnimetatud teabematerjaliga uuesti tutvuda.

Lisaks eeltoodule on ühelt poolt väärkasutamiste ära hoidmiseks ning teiselt poolt teenuse kohta selle adressaatidelt tagasiside saamiseks oluline asutuses viibivaid isikuid teavitada nende kaebevõimalustest nii asutusesiselt kui asutusest väljaulatuvalt. Asutuses peab olema kehtestatud ja teenuse tarbijatele teatavaks tehtud asutusesiseste kaebuste lahendamise kord, mille eesmärgiks on tagada kõigile esitatud kaebustele vastamine sisuliselt, õigeaegselt ja kohases vormis. Pöördumiste esitamise hõlbustamiseks tuleks kaaluda kaebuste esitamise formulari välja töötamist ja teenuse tarbijatele kättesaadavaks tegemist. Samuti tuleks asutuse ruumidesse erinevatele teenuse tarbijatele hõlpsalt ligipääsetavasse kohta kaebuste esitamise kogumiskasti (-kastide) paigaldamist.

Tulenevalt eeltoodust soovitan õiguskantsler SA Kuressaare Hoolekanne juhatajal tagada edaspidi olukord, kus kõigile teenusele saabuvatele ja seal viibivatele isikutele tehakse kättesaadavaks nende õigusi ja muud asutuse sisekorda käsitlev teabematerjal.

¹ Veebileht ühiskondlike objektide ligipääsetavuse andmetega on kättesaadav aadressil <http://liikumisvabadus.invainfo.ee/>.

Täiendavalt soovib õiguskantsler SA Kuressaare Hoolekanne juhatajal välja töötada ja kehtestada ammendav asutusesisene kaebuste lahendamise kord. Kaebuste lahendamise kord ning isiku õigus pöörduda kaebustega asutuse tegevuse kohta ka muude, asutusest väljaspool asuvate kontrollametkondade või institutsioonide poole, peab olema kõigile teenuse tarbijatele teatavaks tehtud. Soovitav oleks kaebuste lahendamise ja muude asutuste poole pöördumise alane teave paigutada teenuse osutamise asukohas teadetetahvlitele. Silmas tuleb pidada erinevate keelegruppide võimet teabe mõistmiseks. Asutusesiseste kaebevõimaluste hõlbustamiseks tuleks paigaldada teenuse tarbijate poolt kasutatavatesse ruumidesse nii kaebuste formularid kui ka kaebuste kogumiskastid. **Esitatud kaebuste osas tuleb sisse seada register, mis võimaldab kontrollida kaebuste käsitlemise nõuetelevastavust ning saada perioodiliselt üldistatud andmeid teenuse tarbijate poolt esile toodud peamiste asutusega seonduvate probleemide osas.**

(3.4) Videojärelevalve kasutamine asutuses

Ringkäigul asutuses selgus, et esimese korruse üldkasutatavatesse ruumidesse on paigutatud turvakaamerad. Kaamerate pilt kuvatakse korrapidaja postis.

Tulenevalt PS §-st 26 on igapäevaelu õigus eraelu puutumatusele. Eraellu võib sekkuda vaid riigi või kohaliku omavalitsuse asutuste poolt seaduses sätestatud juhtudel ja korras. PS § 26 kaitsealasse kuuluvad eelkõige füüsiline ja vaimne puutumatuse, isiku identiteet ning õigus oma kujutisele. Füüsilist ja vaimset puutumatust võib muuhulgas riivata ka isiku jälgimine.² Isikuandmete kaitse seaduse (edaspidi IKS) § 14 sätestab ilma andmesubjekti nõusolekuta isikuandmete töötlemise tingimused. Sotsiaalteenuseid saavate isikute jälgimine videovalve teel teenuste osutamise asukohas võib puudutada isikute delikaatseid isikuandmeid IKS § 4 lõike 2 mõttes. Seaduse § 14 kohaselt võib isikuandmeid edastavat või salvestavat jälgimisseadmestikku kasutada üksnes isikute või vara kaitseks ning juhul, kui sellega ei kahjustata ülemääraselt andmesubjekti õigustatud huve ning kogutavaid andmeid kasutatakse ainult nende kogumise eemärgist lähtuvalt. Andmesubjekti nõusolekut asendab sellise andmetöötluse korral jälgimisseadmestiku kasutamise fakti ning andmete töötleja nime ja kontaktandmete piisavalt selge teatavakstegemine.

Tulenevalt eeltoodust soovib õiguskantsler SA Kuressaare Hoolekanne juhatajal **paigutada asutusse nähtavale kohale jälgimisseadmestiku kasutamise fakti, andmete töötleja nime ja kontaktandmete kohta käiv teave.** Samuti peaks olema edastatud info, milliseid üldkasutatavaid ruume konkreetselt jälgitakse.

(3.5) Asutuse poolt pakutava teenuse tarbijate omandiõiguse riive

Asutuse vastusest õiguskantsleri poolt eelnevalt saadetud küsimustikule nähtub, et varjupaigas on keelatud alkoholi, narkootikumide ja teiste uimastavate ainete omamine. Keelatud esemeid ei säilitata. Kui isik ainete hävitamisega ei nõustu, siis talle teenust ei osutata. Kontrollkäigu raames läbi viidud vestlusest selgus, et teenuste osutamisest siiski kellelegi ei keelduta. Samas

² U.Lõhmus. Kommentaarid §-le 26. – Justiitsministeerium. Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002, § 26 komm 8-8.1.

võivad asutuse töötajad vastavalt vajadusele keelata ka teiste teenuse tarbija valduses olevate asjadega sotsiaalasutusse sisenemise.

PS § 32 kohaselt on igäühe omand puutumatu ning võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras. Samuti peavad omandiõiguse teostamise kitsendused tulenema seadusest. Sotsiaalhoolekande seaduse §-st 20 nähtuvalt võib sotsiaalteenuse osutaja teatud esemete valduse üle võtta vaid isiku nõusolekuta hooldamise korral. Varjupaigateenuse ning muude sotsiaalteenuste osutamisele antud säte ei laiene. Ka muudes õigusaktides ei ole varjupaiga- või eluasemeteenuse osutajale antud õigust teenuse tarbijate õigust omandile piirata. Samuti ei vasta varjupaigateenuse andmisest keeldumine omandi mitteüleandmise korral sotsiaalhoolekande seaduse §-s 3 sätestatud sotsiaalhoolekande põhimõtetele ja ülesannetele.

Siiski võib teiste teenuse tarbijate, töötajate ning vara kaitsmise eesmärkidel osutada vajalikuks teatud esemete või ainete asutusse sattumise piiramine. Omandiõiguse piiramisel tuleb lähtuda aga kõrvalekaldumatult seadusest tulenevatest alustest. Mittesoovitavate asjade nimekiri peab suvaotsuste langetamise võimaluste vältimiseks olema asutuse poolt kindlaks määratud ja puudutatud isikutele teatavaks tehtud. Omandi hoiule võtmine või hävitamine saab varjupaigas või sotsiaaleluruumi pakkumisel aset leida vaid isiku nõusolekul. Valduse mitteüleandmine ei saa olla abivajajale sotsiaalteenuste andmisest keeldumise aluseks. Sotsiaalteenuse osutaja peab välja töötama inimõiguste järgimist ja sotsiaalhoolekande põhimõtteid soodustavad käitumisjuhised juhtudeks, kus asutusse saabunud või seal viibiva teenuse tarbija valduses on asutuses mittesoovitavad esemed või ained.

Tulenevalt eeltoodust **soovib õiguskantsler SA Kuressaare Hoolekanne juhatajal välja töötada ja kehtestada ammendav nimekiri esemetest ja ainetest, mille omamine asutuses ei ole soovitav. Nimekiri tuleb arusaadavas vormis teatavaks teha kõigile teenuse tarbijatele. Lisaks tuleb asutuse töötajate tegevuse reguleerimiseks kehtestada kord mittesoovitavate esemete ja ainete valduse üle võtmiseks ja vajadusel hävitamiseks ning samuti käitumiseks juhul, kui sotsiaalteenuse saamiseks näidustatud isik keeldub mittesoovitavate esemete või ainete valdust üle andmast.** Nimetatud reeglistik võib olla lülitatud asutuse sisekorraeeskirjadesse.

Lisaks soovib õiguskantsler sotsiaalministril kaaluda vajadust ja põhjendatust seaduse alusel omandiõiguse piirangute kohaldamise õiguse andmiseks lisaks isiku nõusolekuta hooldamisele ka teatud teiste sotsiaalteenuste osutamisel. Eelistatult tuleks vajaduse välja selgitamisele kaasata ka sotsiaalteenuste osutajate esindajaid.

(4) Kokkuvõte

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks soovitud sotsiaalministrile ja SA Kuressaare Hoolekanne juhatajale. Soovitude täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes soovitude tegemisest.